

Toetsen zijn vooral voor leraren

Toetsen zijn vooral hulpmiddelen die leraren kunnen helpen het onderwijs op de maat van de leerling te snijden. Maar we hebben een tijdperk achter de rug, waarin de belangstelling voor het onderwijs in politiek en samenleving is gegroeid. Toetsen lijken zo goed te gebruiken om de kwaliteit, de toegevoegde waarde van het onderwijs te beoordelen. In deze bijdrage praten we met Jacqueline Visser, die bij Cito verantwoordelijk is voor alle toetsen voor het primair onderwijs. De meerwaarde van het onderwijs is niet zo eenvoudig uit toetsen af te lezen, stelt ze. "Dat is ook steeds het probleem bij het berekenen van de toegevoegde waarde van onderwijs. Het simpele idee om de uitkomsten van een begintoeets in bijvoorbeeld groep 3 naast die van een Eindtoets in groep 8 te leggen, en dan te weten wat de meerwaarde van het onderwijs aan een betreffende school is geweest, klopt niet.'

Cito is in het Nederlandse onderwijs een gevleugeld begrip. Maar niet alleen daar. Iedereen met een beetje onderwijs carrière, en dat is eigenlijk iedere Nederlandse staatsburger, heeft met producten van het Cito te maken gehad. Toch wordt in de praktijk Cito vaak verbonden met de Cito-eindtoets voor het basisonderwijs. Het gaat allemaal veranderen. Hoewel de Cito-eindtoets steeds bedoeld is geweest om aan te geven wat leerlingen, individueel, van acht jaar basisonderwijs op het moment van afname hebben opgestoken van de centrale basisvaardigheden Nederlandse taal en rekenen, en soms ook van wereldoriëntatie, is het meer en meer gezien en bekeken als een instrument om het niveau van de school te waarderen. De inspectie van het onderwijs kijkt inderdaad naar die Cito-uitkomsten, maar gebruikt meer criteria om de stand van het onderwijs te waarderen. Toch is het een hardnekkig beeld, dat in de beoordeling overdreven veel gewicht wordt toegekend aan de momentopname die de Cito eindtoets is.

Eindtoets wordt van de overheid

De discussie over dat beeld en de toch wat eenzijdige nadruk in de ons achterliggende jaren op de opbrengsten van het onderwijs, hebben het debat over de eindtoets aangejaagd. Inmiddels is er veel gebeurd en liggen wetten en plannen klaar om de eindtoets een andere status te geven. De Eerste Kamer heeft op 10 december 2013 ingestemd met het wetsvoorstel om een eindtoets in het primair onderwijs vanaf 2015 verplicht te stellen. Een toets die moet worden afgenomen tussen 15 april en 15 mei. Niet langer zal het dan gaan, legt Jacqueline Visser uit, om een product dat Cito uitgeeft. "De overheid neemt het over. De overheid biedt basisscholen voortaan een centrale eindtoets aan. Daar wordt het College voor Toetsen en Examen (CvTE) verantwoordelijk voor. In opdracht

van dit college gaat het Cito de centrale eindtoets dan maken. Scholen kunnen ook kiezen voor een andere eindtoets, maar die zal dan wel moeten voldoen aan landelijke kwaliteitseisen. Er komt een expertgroep die de toetsen gaat beoordelen en die dus uiteindelijk bepaalt welke toetsen toelaatbaar zijn.”

Oordeel over de school

In het Toetsbesluit PO heeft staatssecretaris Dekker een aantal nadere bepalingen rond de eindtoets basisonderwijs nader uitgewerkt. Zo lezen we in artikel 4 lid g het volgende:

g. de toets biedt de inspectie voldoende basis voor een oordeel over de leerresultaten, bedoeld in artikel 10a van de Wet op het primair onderwijs of artikel 19a van de Wet op de expertisecentra...

Toetsen en meten we wat we waardevol vinden, of zijn we waardevol gaan vinden wat we meten?

Het betekent wel dat de overheid de eindtoets naast een graadmeter voor wat leerlingen individueel hebben bereikt, toch ook gebruiken wil om er een beoordeling aan over te houden over de algehele kwaliteit van het onderwijs

aan de betreffende school. Het toezichtskader dat de inspectie bij de beoordeling van scholen gebruikt, wordt herzien. Het toezicht in het funderend onderwijs (primair en voortgezet onderwijs) wordt volgens de brief van Bussemaker en Dekker de komende jaren zo ingericht, dat het stimuleert tot verbeteren van het onderwijs. Het zou in de nabije toekomst dus

aan een school heeft. Dat is ook steeds het probleem bij het berekenen van de toegevoegde waarde van onderwijs.. Het simpele idee om de uitkomsten van bijvoorbeeld een begintoets in groep 3 naast die van een Eindtoets in groep 8 te leggen en dan te weten wat de meerwaarde van het onderwijs aan een betreffende school is geweest, klopt niet. Het is bij taal en rekenen al moeilijk om te bepalen wat de rol van de school in het leer- en ontwikkelingsproces is geweest. Kinderen leren immers ook buiten de school taal en rekenen.”

Breder toetsen

De Inspectie van het Onderwijs gaat in het primair onderwijs naar meer kijken dan alleen taal en rekenen. Minister Jet Bussemaker en staatssecretaris Sander Dekker hebben dat recent in een brief aan de Tweede Kamer laten weten, over de veranderingen in het toezicht op het onderwijs. Ze willen de nieuwe toezicht- en waarderingskaders optuigen, door naast taal en rekenen bijvoorbeeld ook naar andere leergebieden en de sociale competenties van leerlingen te kijken. Visser vindt dat een goede ontwikkeling. Cito beschikt bijvoorbeeld al over een instrument waarmee naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen gekeken kan worden. Daarnaast deed Cito al in 2011 in het PPO (het periodieke peilingsonderzoek) onderzoek naar de sociale opbrengsten in groep 8 van het basisonderwijs. Het is wel de vraag wanneer je met die uitkomsten iets moet doen. In het PPO-onderzoek gaat het onder andere over probleemgedrag. Aan leerkrachten is gevraagd het gedrag van hun leerlingen in de lessen te beoordelen. Leraren geven aan dat

Artikel 3. Inhoud eindtoets

De eindtoets meet welk eindniveau de leerling heeft behaald ten opzichte van de referentieniveaus, bedoeld in artikel 2, tweede lid, aanhef en onderdeel a en b, van de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen. Daarbij worden ten minste de domeinen als bedoeld in Bijlage 1 en Bijlage 2 van het Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen, met uitzondering van de domeinen Mondelinge Taalvaardigheid en Schrijven, genoemd in Bijlage 1 van het Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen, getoetst.

meer moeten gaan draaien om ‘ontwikkeling’, dan om ‘een beoordeling’ van de kwaliteit van het onderwijs. Jacqueline Visser onderstreept nog maar eens hoe lastig het eigenlijk is om een oordeel te geven over de kwaliteit van het onderwijs, over de toegevoegde waarde dat het onderwijs

probleemgedrag weinig voorkomt. Er worden in het PPO- onderzoek geen normen gehanteerd voor goed of fout. Het is natuurlijk steeds de vraag wat 'problematisch' gedrag is en wanneer je het als school goed gedaan hebt."

Digitaal toetsen

In de wereld om het onderwijs heen is de trend om steeds vaker naast en in toenemende mate in plaats van papier, toetsen digitaal aan te bieden. Cito speelt op die trend nadrukkelijk in door vrijwel alle beschikbare toetsen, zowel op papier ook digitaal aan te bieden. "Dat is voor technisch lezen een beetje moeilijk, maar dat is eigenlijk de enige uitzondering. In het primair onderwijs is het gebruik van de toets op papier nog ver in de meerderheid. Een klein percentage van de scholen kiest volledig voor het digitaal toetsen. Overigens wordt in het speciaal onderwijs meer gewerkt met digitale toetsen, maar dat is wel verklaarbaar uit het feit dat er met meer niveaus op verschillende tijdstippen

gewerkt wordt. In veel scholen bestaat het idee, dat papier sneller werkt en eenvoudig op de eigen tijd kan worden ingezet. Even snel de boekjes uitdelen en aan het werk. Misschien wordt nog wel eens vergeten, dat bij een digitale toets de uitkomsten direct en automatisch worden nagekeken en verwerkt." Aan de kosten ligt het niet, aldus Visser, die zijn nagenoeg hetzelfde.

Ouders

De indruk bestaat dat het vooral de ouders zijn die uitkomsten van toetsen willen volgen. "Als Cito zijn wij niet de partij die ouders over de vorderingen van hun kinderen moet informeren. Dat is de rol van de school. Wat wij proberen, is de school zo over de toetsen en uitkomsten te informeren, dat scholen hun werk kunnen doen. Wij proberen met handreikingen en achtergrondverhalen scholen te helpen. Ik heb wel de indruk dat de beschikbare informatie wordt onderbenut. Als je als school over de uitkomsten van leerlingen bij toetsen oppervlakkig informeert, dan laat je bijvoorbeeld onvoldoende zien dat kinderen wel degelijk vorderingen maken. Een leerling met een E-score (zwakste 10 procent van de leerlingen) zal in veel gevallen tot die groep blijven behoren. Als dat continu het beeld is, ontmoedigt dat ouders en kinderen. Maar als je via de vaardigheidsscores laat zien dat er ontwikkeling plaatsvindt, dat het kind vaardigheden leert beheersen en een ontwikkeling doormaakt, dan zie je de groei. Die informatie is beschikbaar. Het is dus belangrijk dat scholen die informatie gebruiken en ook laten zien aan de ouders"

Uit het PPO- Onderzoek naar De sociale opbrengsten in het basisonderwijs Schoolbeleid

Van scholen wordt verwacht dat zij een beleid hebben op het gebied van sociale competentie. Volgens de leerkrachten kent 43% van de scholen een duidelijk beleid met betrekking tot het ontwikkelen en evalueren van de sociaal-emotionele competenties van de leerlingen (dat de basis vormt voor het planmatig werken aan sociale competentie in alle leerjaren en dat door het hele team wordt uitgevoerd)

Assessments for learning

Ook aan het toetsen van kennis en vaardigheid wordt nadrukkelijk gewerkt. Bijna alle methodes voor het primair onderwijs maken gebruik van toetsen die bij de methoden behoren en waarmee je kunt meten wat kinderen van het onderwijs in de afgelopen tijd hebben vastgehouden. Het gaat om een toetsje één keer in de drie of vier weken, waaraan je kunt zien of en welke leerstappen kinderen hebben gezet. De toetsen die in het leerlingvolgsysteem passen, meten uitkomsten in de verschillende vakgebieden en kijken naar uitkomsten die gelden voor de leerlingen van dezelfde leeftijd, die met dezelfde stof bezig geweest zijn en geven dus een benchmark, een landelijke vergelijking. Jacqueline Visser: "In assessments for learning, zoals een meer innovatieve toepassing van toetsen worden aangeduid, gaat het om kleine toetsen of opdrachten die erop gericht zijn de leerling te laten leren. Deze assessments for learning worden ontwikkeld ter ondersteuning van het leerproces en geven daarom gerichte en inhoudelijke feedback die aanzet tot leren, tot de nabijgelegen volgende leerstap. Maar je moet die verfijning niet zien als iets dat voor andere toetsen nu direct in de plaats komt. Het zal gaan om toetsen die je naast elkaar kunt gebruiken en die ieder voor zich een ander doel dienen."